

TELEGRAFUL ROMANU.

Nr. 58 ANULU XXI.

Sabiu, in 1931 Iuliu 1873.

Telegrafulu ese de doue ori pre septemana: Duminea si Joi'a. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la espeditu'a foiei pre afara la c. r. poste cu banii gat'a prin scrisori francate, adresate cãtra espeditura. Pretulu prenumeratiunei pentru Sabiu este pre anu 7 fl. v. a. ear pre o jumetate de anu 3 fl. 50. Pen-

tru celelalte parti ale Transilvaniei pentru provinciile din Monarchia pre unu anu 8 fl. iera pre o jumetate de anu 4 fl. v. a. Pentru prin. si tieri streine pre anu 12 1/2 anu 6 fl. Inscratiunile se platescu pentru intã'ã ora cu 7 cr. sirulu, pentru a dou'a ora cu 5 1/2 cr. si pentru a trei'a repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

†

Escelenti'a Sea Archiepiscopulu si Metropolitulu Andreiu Baronu de Siagun'a.

(Urmare.)

Nu multa dupa acesta adunare, in midiloculu fernei celei mai grele, pre gerulu celu mai cumplitu se vedu constrinsu presanti'a sea a intreprinde o noua caletoria — fiindu comunicatiunea intrerupta din caus'a resbelulu civilu — prin Romani'a, Moldavi'a si Galiti'a la Olomuti la imperatulu. — Totu tempulu acest'a pana cãtra tomn'a anulu 1849 'lu petrecu densulu in orasiulu numitu si la Vien'a, si numai dopa incetarea resbelulu se potu intorceda acasa, ierasi prin Galiti'a, Moldavi'a si Romani'a. Cãndu intrã in Ardeu pre la vama Timisiului bravii brasioveni, impreuna cu barsanii 'lu intempinara pana in Romeni'a, 'lu adusera in Brasiovu cu mare pompa, si totu astfelu fu petreculu din partea poporulu romãnu celu doiosu intre lacrimi de bucuria pana la Sabiu.

Dara luptele, suferintiele si meritele episcopulu Siagun'a din acei doi ani plini de eveneminte mari, le va inregistra, suntenu sicuri, istori'a si mai detaiatu.

Pre langa tote turburãrile si greutãtile ce le esperia in preatinsii doi ani acestu archiereu neobositu, nu pregetã a se ocupa totu-odata si cu caus'a bisericei nostre in particulariu, dãndu la lumina o promemoria si dupa aceea unu adausu la acesi'a despre autonomi'a bisericei si restaurarea vechiei metropolii, asternendu-le pre amendoue regimulu.

Inca la inceputulu anulu 1850, aflãndu-se tier'a in stare de asediu, tienu celu dintãiu sinodu diecesanu, dupa o intrerumpere de unu veku si jumetate a sinodalitatiiei in biserica nostra ardelena, la care se pertractara obiecte destulu de momentuose. Unu lucru mare acest'a, ce numai unui Siagun'a i fu cu potintia alu realisa.

Dupa incetarea turburãtoru urma periodulu celu de 10 ani alu absolutismulu, carele sugrumã ori-ce miscare libera bisericesca ca si nationala. Luptele archiereulu nostru cu acelu regimu absolutisticu atãtu in privintia bisericesca cãtu si nationala, suntu colosali, incãtu venira proverbiali. In privintia curatu nationala mai numai singuru se mai luptã aperãndu ce se potã, cãci tota activitateã altoru barbati nationali erã paralisata prin mesurile politiene ale acelu regimu ultramontanu. Fõrte interesante suntu harthiele oficiose de pre atunci, indreptate din parte-i cãtra regimu intr'unu numeru considerabilu. Lasãndu la o parte casurile cele multe de pasire energica si intevenire la regimu din parte-i pentru barbati nationali, cari se prindeau si maltratau sub guvernulu militariu alu lui Wohlgemuth, si si mai tãrdiu (de aici se tienã si intevenirea lui pentru eliberarea dlui Baritiu din captivitatea muscalasca si pentru ridicarea suspensiunei „Gazetei Transilvaniei“), merita a se aminti aici protestulu celu mare ce-lu asternu repositulu la a. 1855, deadreptulu Imperatulu, in contr'a ultramontanulu ministru de culte Thun, carele intre altele nu se sfiã a numi biserica nostra: „putreda si fara putere de vietã“; iera pre archiereulu nostru in batjocura: „episcopulu greciloru din Sibiu“. — Dara pre langa aceste lupte si neplaceri cu regimulu politicu, mai intevenira inca si altele cofessionali cu o biserica, alu cãrei archiereu, voindu a-si arogã unu felu de tutoratu asupr'a bisericei nostre seu mai bine dicendu pre celu vechiu pretinsu din tempurile ante martiali alu revindicã, pana si pentru infintiarea tipografiei pre atunci diecesane, si pentru cãrtile tiparite la acesi'a inca acusa pre archiereulu nostru la regimu, disputãndu-i dreptulu de a avã tipografia si de a

tipari cãrti intr'ens'a. Ba totu pre atunci se infintiã si o metropolia noua in locul celei vechi romãne si acesi'a cã unu contraponda fatia cu biserica nostra ortodoxa. Adeveralu dica cãndu afirma ca o persecutiune noua sistematica se pornise asupr'a multu cercatei nostre biserice, intr'unu stilu nou, carea cu atãta erã mai periculosa, si numai bratiulu celu de feru alu episcopulu Siagun'a fu in stare a respinge atacurile si a abate pericululu, esindu din tote acele lupte invingatoriu.

Voru fi unii, cari si pana acum aruncara metropolitulu Siagun'a ur'a asupr'a altoru confessiuni si in specie asupr'a celoru uniti. Nimicu mai nedreptu, decãtu acesta imputare. Elu nu atacã pre nimeni ne-fiindu provocatu, ba si atunci de multe ori remanã passiva asiã cerendu binele comunu. Chiaru din contra se pote dice, ca nimeni nu respectã mai multu confessiunile streine decãtu metrop. Siagun'a. Erau barbati uniti si de alte confessiuni, pre cari inim'a lui romãna si nobila ii considerã fõrte multu. Spre onõre-i fia disu, ca elu sub intregu episcopatululu seu pre nici unu preotu unitu — afara de unu singuru casu, dara si acesi'a cu cauza suficienã — nu primi in sinulu bisericei ortodoxe, cum vedemu ca se primira si se primescu din partea unita de nenumerate ori, de-si multi dintre acei'a voira a trece, de-si impregiãrile critice ale bisericei ortodoxe aru fi pretinsu o asemenea procedere din parte-ne.

Totu in acestu periodu de 10 ani repositulu in Domnulu intreprinse o multime de caletorii indepartate si grele, in afaceri oficiose bisericesci si nationali.

Asiã, cã sa amintim pre cele mai insemnate la a. 1850. caletori elu la Vien'a la sinodulu episcopiloru ortodoxi din monarchia, unde petrecu unu anu intregu in afaceri bisericesci. Diferentie mari avu densulu la acelu sinodu cu repositulu metropolitulu serbescu Raiaciciu pentru autonomi'a bisericei ardelene, cari diferentie mai pre urma se prefacura in polemii intinse in diuaristica si in brosiuri. La a. 1851, caletori la Cernauti in Bucovin'a spre intempinarea Maiestãtiei Sele imperatulu si regelui nostru Franciscu Iosifu I.; iera la a. 1858, castigãndu dela Maiestatea Sea concessiune pentru o colecta pre sãm'a bisericei nostre catedrale, impreuna cu unu daru frumosu de 1000 #, intreprinse o caletoria si mai indelungata si grea prin Banatu, Sirmiu, Vien'a si Triestu, pre la credinciosii bisericei nostre, spre acela'si scopu.

La an. 1860. participã presanti'a sea la senatulu imperialu inmultitu in Vien'a, la care fu chiamata deadreptulu de cãtra imperatulu cã reprezentante alu romãniloru ardeleni. Efectulu celu mare alu vorbiriloru sele si simpatihiele ce si le castigã elu prin purtarea sea preste totu la acelu senatu, ne suntu inca prospete in memoria, acelea ni le atestedia foile publice de pre atunci precum si multimea adreselor ce i se tramisera nu numai din partea romãniloru, dara si a strainiloru din diverse parti ale monarchiei. Memorabilu i-a fostu la acelu senatu imper. intre altele si dialogulu ce-lu avu cu alti doi senatori — Mailath si Iakab — pentru romãni si renegatii romãni.

Tempulu dela senatulu imperialu 'lu sciu densulu intrebuintia, inca cu alti doi senatori imper. romãni ortodoxi, si in folosulu restaurãrei vechiei nostre metropolii. Diferentie grele avu si la acesta ocaziune cu coreligionari serbi, si in specie ierasi cu Metropolitulu serbescu Raiaciciu, cari asemenea trecura in polemii diurnalitice.

Dupa reintõrcerea-i dela senatulu imperialu din Vien'a tomn'a in acela'si anu, impreunatu ierasi cu mari greutãti pentru antecedentii dela acela'si senatu, tienu presanti'a sea alu doilea sinodu diecesanu, asta data fara de intevenirea vre-nunui comisariu alu regimulu, la care se desbatu ulterioarã procedere in privintia restaurãrei vechiei metropolii.

Totu in anulu acest'a mai severã repositulu inca alte doue acte mari nationali, pentru cari posteritateã de securu nu-i va remanã nereconoscãtorã. Unulu este: ca densulu rumpendu paretele celu despartitoriu restatori pacea, infratirea si solidaritateã intre romãni de ambele confessiuni, turburate sub absolutismu; iera alu doilea actu este: ca totu densulu punendu-se in frunte si midilocindu concessiunea dela regimu puse fundamentulu „Asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a poporulu romãnu“, carea in semnu de reconosciuntia pentru meritele lui 'lu si alese in doue periõde de presiedinte alu seu.

O scena se mai intempla in anulu acest'a, care merita a se aminti. Erã in presãr'a de S. Andreiu, diu'a numelui repositulu, si tinerimea studiõsa romãna din Sabiu entusiasmata de succesele presãntiei sele dela senatulu imper. si pentru reinfratirea romãniloru, midlocita prin trensulu, — void sa-i face o serata corespundietõria aceloru impregiãri. Politia inse interdise tineriloru uniti participarea la acea manifestatiune nationala, ceea ce produse unu sgomotu mare in totu Sabiulu, fara de a se fi potutu totusi retienã ei dela participare. Archiereulu nostru audiendu despre cele intemplete a dou'a di imbracã o reverenda de metasa vechia si rupta, si vindendu guvernatoriulu la densulu sa-i gratuledie i disã: „Serenitate! vedi acesta haina rupta si sfasiata? — sa me credi ca si inim'a mea tocm'a asiã este de rupta si sfasiata pentru scandalulu de asera“.

De aci incolo redeschidendu-se viet'a constitutionalã, 'lu vedemu pre presanti'a sea continuu in fruntea conationaliloru sei cã conducetoriu alu afaceriloru bisericesci si politico-nationali, luptãndu cu barbatia pentru recastigarea drepturiloru politice, nationali si bisericesci. Asiã in an. 1861 participã densulu impreuna cu alti barbati nationali la conferintia regnicolara din Alb'a-Iuli'a, si la cea nationala romãna din Sabiu, la acesi'a din urma cã presiedinte, precum si la prim'a adunare constituanta a „Asociatiunei transilv. pentru literatur'a romãna etc.“ ierasi cã presiedinte. In an. 1862. 'lu vedemu cã conducetoriu alu deputatiunei celei numeroase la tronulu imperatescu pentru restaurarea metropoliei, la care deputatiune participara reprezentantii tutaroru romãniloru ortodoxi din Transilvani'a, Banatu, Ungari'a si Bucovin'a. Pasirea lui energica si intielepta pre la tote aceste conferintie si adunãri, precum si la prea inaltulu trouu fuse de totu laudabila, ea lasã urme afunde dupa sine in tote directiunile. Totu in anulu acest'a presiedu densulu si la a dou'a adunare generala a Asociatiunei transilvane in Brasiovu, unde fu primitu cu caldura si entusiasmu neobicinuitu din partea Brasioveniloru, a Barsaniloru si a intregu poporulu dela Sibiu pana la Brasiovu.

Sub intregu tempulu acest'a archiereulu nostru fu totu-odata si presiedinte alu comitetulu nationalu, realesu in conferintia nationala din 1861.

In a. 1863 participã repositulu la congressulu nationalu romãnu din Sibiu cã presiedinte, iera la deputatiunea acelu'a tramisa la imperatulu cã conducetoriu. Rara deputatiune avu o primire asiã de stralocita din partea comunei Vienei, cum fu a deputatiunei acesteia romãne, conduse de archiereulu nostru. Mai incolo totu in anulu acest'a precum si in cei urmatori 1864 si 1865, se distinsu episcopulu Siagun'a cã regalistu si deputatu alu Salistei la diet'a Ardeului, precum si cã membru la cas'a de susu a senatulu imperialu din Vien'a, apoi la sinodulu episcopescu din Carlovitia in afacerea metropoliei romãne. Cum escelã elu pre la tote aceste adunãri si corporatiuni ale statulu, natiunii si bisericei, inca ne e destulu de bine canoscutu, actele de pertractare ale acelorã ne documentedia acesi'a spre fadestulire. 'Mi permitu in privintia acesi'a a revocã in memori'a on. lectori numai cele 7 pecate politice ale legislatiunei transilvane antemartiali, combatute cu insufle-

tire și cu efectul din partea înaltului repositat în Domnului.

În a. 1864, ținemă preșanți'a sea alu treilea sinodu diecesanu, ierasi fără de întervenirea vreunui comisariu politicu.

Dupa atâtea lupte neobosite ale arhierieului nostru rasari in fine și stéu'a cea mântuitoare a bisericéi noastre ortodocse române din Transilvani'a și Ungari'a, resolvindu-se adeca în 12/24 Decembre 1864. din partea Majestăției Sele imperatului restaurarea vechiei noastre metropolii, restituindu-se episcopiei noastre ardeleno demnitătea de arhieriepiscopia, și denumindu-se episcopulu nostru de arhieriepiscopu și metropolitu alu românilor ortodocsi din Transilvani'a și Ungari'a, ceea-ce împreuna cu autonomi'a, independenti'a și egal'a îndreptare a bisericéi a fostu țien't'a principala în privinti'a bisericésca a marelui nostru arhieriu. Meritele cele mari ale preșanțiiei sele în privinti'a restaurării metropoliei celei vechi, credu ca ne suntu cu multu mai bine cunoscute, decâtu că sa fia trebuința ale mai însemnă aici deosebitu. Acelea se înregistrara dejă mai de multu încă în inimile noastre și în analele noastre bisericico-nationali în modu neperitoriu. Atât'a inse totu-si sum datoriu a observă și aici: ca restaurat'a noastră metropolia, este opulu parintelui metropolitu Siagun'a, spriginitu de credinciosii seifii sufletesci.

În a. 1865, de trei ori caletori repositatu la Vien'a și odata la Carlovitiu, în afaceri bisericesci și nationali, precum și la diet'a din Clusiu.

Si este de însemnatu, ca în totu tempulu arhieriei sele, până în anii mai din urma, mai nu a fostu unu anu în care se nu fi întreprinsu vre-o caletoria, une-ori și mai multe, la Vien'a în afaceri oficiose, bisericesci și nationali, apoi și în alte părți ale monarhieriei, la diferite ocațiuni. Si ôre atâtea caletorii îndepartate și grele, câte spese câte ostenele și câtu tempu nu-lu voru fi constatu pre arhierieulu nostru? Si totu-si elu, de-si, cum se scie, avu venituri de totu modeste fatia cu pozițiunea și cu recerintiele chiamării sele celei înalte, — totu-si dicu, nu apelă nici odata la concursulu strainu séu la fondurile publice create de densulu ce le avé în administratiunea sea, spre acoperirea enormelor spese de drumu. D'n contra, elu ajutoră încă dela sine pre multi dintre membrii deputatiilor nationali.

Caletori'a sea din urma din anulu amintitu mai susu, la Vien'a, unde fu chiamatu în urm'a schimbării sistemului politicu alu monarhieriei, dete ansa la rivalități și susceptibilități din partea unor barbati nationali, cum se vede pentru ca numai elu singuru dintre români se împartesi de o atare încredere și distincțiune mare; de-si se pôte dice cu tola securitatea, ca rezultatulu acelei caletorii facia cu împregiurările critice de atunci, a fostu celu mai bonu și ca acel'a-si bine folositu și ne alteratu prin atacurile ce urmara, aru fi potutu trage dupa sine cosecintie cu multu mai favorabili de cum fusera cele ce le scimu și le vedemu.

Destulu, ca în acestu anu se ivi-se din nou unu momentu gravu, în care Metropolitulu Siagun'a eră sa-si documentedie din nou superioritatea sea politica, petrunderea cea agera în caracterulu celu confusu alu tempului acelui'a întunecosu, precum și iobirea și ingrijirea sea cea mare cătra natiune; dara prin evinemițele cunoscute impedcându-se întru realizarea intentiunilor sele binevoitoare, se vedu constrensu la memorabilulu respunsu: „Flere possem, sed juvare non!“ Adese-ori ne vomu aduce încă aminte în viitoriu de aceste cuvinte memorabili.

La diet'a din Clusiu, acel'a-si anu, totu Metropolitulu Siagun'a, cum se vede în combinatiune cu cele mentionate, isbuti a midilocși și a desfasiură însusi în dieta cunoscutulu votu separatu alu reprezentantilor români. Unde amu stă astadi, de amu fi remasu pre terenulu acel'a, continuându lupt'a ori unde ni se deschise câmpulu! Dara causele sciute nimicira și acestu lucru.

În anulu 1866 participă elu la adunarea generala a asociatiunii trans. țienuta în Alb'a-Iuli'a, că presiedinte. Cu această ocaziune se țienu și o conferintia privata nationala, la care totu densulu se incredintiă cu asternerea unui memorialu la imperatulu. Lucrurile s'aru fi potutu îndreptă în urm'a contielegerilor dela această conferintia, deca s'aru fi procesu întocm'a dupa întielesulu avutu; dara memorialulu amentitu nefacendu-se, nici nu se potu asterne la locul destinatu.

De aci încolo prea sănti'a s'a și obositu de

drumuri și mai înaintatu în versta și si desgustatu și amaritu până la sufletu pentru neintielegerile escate între români, începū a-si mai împucină calatoriile; dara și mai retrasu elu totu și continuă îngrijirile și luptele pentru binele comunu.

În anii 1867 și 1868 participă la diet'a din Pest'a și la încoronare. În anulu din urma se debatū la diet'a din Pest'a înarticularea Metropoliei noastre cu multu focu, și în cas'a de susu a magnatiloru numai prea sănti'a sea singuru dintre români luă cuvintulu în favoarea acelui'a pledându pentru ea cu bunu tactu și cu mare efectu, accentuându cuvintele scripturei. „Mil'a și adevेरulu s'au întempinat, dreptatea și pacea s'au sarutat!“ Acesta participare fu cea din urma pasire a lui pre aren'a publica, politica, în dieta.

Totu în anulu acest'a țienū elu celu dintăiu Congresulu nationalu bisericescu în Sabiu pentru constituirea provinciei noastre Metropolitane — încoronarea opului seu celu grandiosu și imposibilu la parere de 21 de ani! În acestu Congresu depuse parintele Metropolitulu Andreiu competenți'a legislativa și administrativa a bisericéi noastre nationali, în mânilor Congresului facendulu responsabilu pentru ulterioară sôrte a bisericéi. Între lacrimi de bucuria eschiamă prea veneratulu Metropolitulu la acestu Congresu: „Innoiesce-te, innoiesce-te noule Irosalime, căci ti-a venit tu iera-si lumin'a și marirea Domnului preste tine au resaritu. Acesta casa Tatalu o au ziditu; această casa Fiulu o au întaritu; această casa Duchulu o au inoitu.“ Eră o scenă de totu petrudietore la încheierea acestui Congresu, cându membrii congresului, fiii cei sufletesci, încercau cu laude și cu espressiuni de multietire pre imbetranitulor loru luptatori și carmaciu bonu și întieleptu, iera acest'a adencu miscatu le respundea în cuvinte respicate, cu o ardore în vederata, înterupte adese de lacrimi doiose, lacrimi ce numai lucratoriulu ce-si vede oper'a împlinita, le pôte versă.

(Va urmă)

Eata alu treilea articulu din „Federatiunea“: Metropol'a veduvita a românilor greco-orientali.*)

III.

Consistoriulu metropolitanu, care de regula constă din metropolitulu că presiedinte, din episcopii sufragani și din asesorii alesi prin congresu dintre mireni și cleru, la repausarea metropolitului are unu rolu forte însemnatu, de ôre-ce densulu în frunte cu episcopulu celu mai bețrănu că presiedinte primescu asupr'a sea tote drepturile și detorintiele metropolitului în tote causele administrative ale întregi metropolii până la alegerea resp. instalarea noului metropolitulu.

Dintre aceste drepturi celu mai însemnatu este: conchiamarea congresului nationalu bisericescu pentru alegerea metropolitului fără de a cere la acest'a convoirea ori licenți'a guvernului, avendu numai a notifică simplu acest'a conchiamare Majestăției Sele în virtutea §. 151. din stat. org. și în întielesulu art. de lege IX. din anulu 1868.

Si aci însemnămu îndata, ca de-si statutu org. și art. de lege IX. din 1868. vorbesce apriatu numai despre încunoscintiarea previa a Maj. Sele dara nu totu odata și despre însciintiarea guvernului despre conchiamarea congresului totusi credemu a nu rateci deca aflămu necesitatea de a se încunoscintiă și guvernulu despre acest'a de ôre-ce este cunoscutu, ca monarhulu, în ori-care statu constituționalu, domnesce prin ministriulu seu parlamentarulu și domnitoriulu fără scirea și consultarea ministriloru sei nu pôte severși nici unu actu de însemnatate publica. Spiritulu constituționalu alu Statutulu org. o pretinde acest'a cu deosebire de-si literelle lui nu pomenescu nimic'a despre însciintiarea guvernului.

Cestiunea acest'a va aparé la multi pôte de o cestiune de totu neînsemnata și de natura secundaria. În adeveru asiă este; dara a nu pune nici unu pondu pre ea, aru însemnă atât'a, câtu a ignoră unu principiu fundamentalu alu tuturor constituționiilor, și a provocă unu amestecu a puterei de statu în causele noastre administrative bisericesci. Ori nu s'aru poté usioru întemplă, ca guvernulu, deca densulu n'aru fi încunoscintiatu previe despre conchiamarea și țienerea congresului, dupa principiulu mai susu indicatu constituționalu și din motivalu, ca dreptulu de suprema inspectiune nu se

*) Evenemintele a trecutulu preste cele cuprinse în articulu, deci observările ce amu fi potutu face la unele locuri ni se parū de prisosu.

pôte eserce fără încunoscintiare previa, aru oprî țienerea congresului, prin ce aru avé ocaziune a se amestecă în administratiunea bisericéi gr. or. și a provocă dificultăți, ba chiaru desbinări între membrii congresului. Cine nu-si aduce aminte, ca desfacerea și suspenderea congresului serbescu a urmatu chiaru din o asfelu de afacere secundaria, din unu actu, ce se „pôte numi alu politetiei“.

Sa nu fimu deci scrupulosi de felin în asemenea cestiuni, cari deca le vomu resolvî în întielesu constituționalu, bisericéi noastre nu voru causă nici o superare ori scurtare de dreptu, pre cându procedur'a contraria aru poté aduce cu sine mare incurcatura în biserică. Nu potemu afirmă, ca statutu org. aru recunósce de unu factoru supraveghiatoriu numai pre M. Sea, de ôre-ce aflămu destule pasagie în statutu, cari pretindu ca unele organe ale metropoliei sa se puna în relatiuni oficiale cu guvernulu țierei, precum e d. e. dispusetiunea, ca consistoriulu eparchialu este îndetoratu a încunoscintiă despre mórtea Episcopului „pre Metropolitulu și pre guvernulu țierei“, și noi voimu a crede, ca Consistoriulu metropolitanu va comunică cu guvernulu determinatiunea sea despre conchiamarea congresului alegatoriu de metropolitu și în întielesulu bisericéi se va nisui a evita ori-ce conflictu neînsemnatu între biserică și statu.

Încătu acum pentru conchiamarea congresului nationalu, acest'a trebuie sa se întemple în decursu de trei luni dupa repausarea metropolitului, ceea ce — dupa noi — va sa dica atât'a; ca congresulu până în trei luni nu numai ca are a fi conchiamatu, ci a-si și începe lucrările sele, adeca dela diu'a mortiei lui Siagun'a 28 Iuniu st. n. până la 28 Septembre. Până în finea lui Sept. deci metropolitulu ierarhierieigr. române trebuie sa si fia alesu.

Acî inse punemu o întrebare de mare însemnatate, carea cere o deslegare corecta și amesurata Statutulu org. întrebarea: cine alege pre metropolitulu? congresulu de mai înainte alesu încă în an. 1870 și înmultitu cu 30 deputati din Archidieceasa? ori unu congresu de totu nou compusu pre bas'a unei alegeri noue?

Parerile în această cestiune ponderosa suntu divergenti. Unii țienu, ca de ôre-ce mandatulu deputatiilor congresuali durédia 3 ani de dile, care numai în 13 Octombrie 1873. st. n. va sa espire, pre cându biseric'a românilor gr. or. — precum socotirămu mai deasupr'a — trebuie sa si fia provedinta cu metropolitulu; de ôre-ce mai departe, de-si Statutulu org. vorbesce de unu congresu ad hoc, nu prescrie espresu nicairea, ca acestu congresu, care afara de alegerea metropolitului n'are nici o agenda, trebuie sa fia compusu din deputati alesi numai pentru alegerea metropolitului, — urmēja de sine, ca toti acei deputati, cari au fostu alesi și verificati pentru congresulu din 1870, au dreptu a-si ocupă locul loru în congresulu alegatoriu de metropolitulu fără de a se supune unei alegeri noue.

Iera altii țienu chiaru contrariulu. Ei adeca dicu, ca acestu congresu este extraordinariu și încă extraordinariu nu în acelu întielesu, ca congresulu, care în trei ani de dile numai odata are sa fia conchiamatu pentru afacerile ordinare, poté țiené și siedintie extraordinarie pentru afaceri grabnice și extra-ordnare, ci în altu întielesu, în întielesulu prescriu în statutu, deadreptulu numai pentru alegerea metropolitului. Între congresu extraordinariu și extraordinariu dara este o mare deosebire, și încă cu atâtu mai vertosu, căci congresulu are sa numere 120 de deputati, pre cându congresulu alesu pre 3 ani numera numai 90. deputati, adeca: la congresulu alegatoriu de metropolitulu se tramitu 60. din arciidieceasa, 30 din dieces'a Aradului, și ierasi 30 din a Caransebesiului; din contra la congresulu ordinariu, cu mandatulu de 3 ani fia-care diecesea tramite câte 30 deputati, la olalta 90. Mai departe totu acestia dicu, ca la congresulu de 90, membri episcopii sufragani suntu îndatorati a se infacișă la siedintie că episcopii, dara nu potu ocupă locu că deputati, prin urmare nici nu potu fi alesi de deputati, pre cându din contra: la congresulu de 120 membri și episcopii potu fi alesi de deputati și că atari au dreptu de votare și consultare întomai că ceia-lalti deputati (§. 155. alineu 2.) din ce urmédia de sine, că Episcopii sufragani (celu din Aradu și Caransebesiu) nmmai a-tunciă potu deveni deputati, deca pentru acestu

congresu, se va escrie o alegere nouă în întregul metropolia. — Totu după acestia, apare de un ce irrationabilu, nelogicu, că metropolitulu sa fia alesu de 90 deputati cu mandatu de 3 ani și de 30 deputati (din archidieceș'a) cu mandatu ad hoc, pre câteva zile, până cându adeca s'a severitu alegerea metropolitului.

Léa d'ou e pareri contrarie, dintre cari și un'a și alt'a va avé destui operatori aprigi

Cestiunea merita a fi desbatuta cu tóta serioșitatea și în jurnalistica cu atât mai vertosu, căci chiaru acésta pôte causá cea mai periculósa desbinare între români greco-orientali, ce apoi usioru aru provocá amesteculu guvernului în afacerile congresului, de óre-ce unii aru vindecá legalitatea, iéa altii nelegalitatea congresului alegatoriu de metropolitu, ceea-ce nu credem sa o doréșca nici unu sufletu de român.

Incâtu acum pentru noi: nu potemu tainui de feliu, ca suntemu de prim'a parere adeca, noi tienem: ca congresulu ce are a se conchiamá pentru alegerea metropolitului în trei luni de zile dela mórtea lui Siagun'a trebuie sa fia compusu din cei 90 deputati alesi în anul 1870, și din 30 deputati noi cari au a se alege acum din archidieceș'a.

Acéș'a o pretinde logic'a, liter'a și spiritulu statutului org.

Léa ce dice statutulu org. în §. 155:

„Pentru alegerea de metropolitu și arhiepiscopu, congresulu se compune din 120 de deputati, la cari archidieceș'a concure cu jumetate din numerulu prefaptu; prin urmare: pentru numerulu presinte alu eparchieloru archidieceș'a concure cu 60, iéa eparchia Aradului și a Caransebesului cu câte 30 deputati alesi după modalitatea prescisa în §. 148. De sine întielegendu-se, archidieceșanii la acestu casu în fia-care cercu de alegere alegu câte doi deputati și ca déca mandatu deputatiloru pentru congresulu de mainainte dejá alesi, înca n'a espiratu, numai pentru numerulu ce mai lipsesce, se facu alegeri noué.”

„În congresulu compusu asiá pentru alegerea metropolitului episcopii sufragani, déca nu sunt alesi de deputati, nu au votu la alegerea metropolitului.”

Cumca acestu §. alu statutului nu este asiá de chiaru, precum aru trebui sa fia, se pôte vedé indata. Negresitu este dubiu pasagiulu: „archidieceșanii la acestu casu, (adeca pentru congresulu alegatoriu de metropolitu) în fia-care cercu de alegere alegu câte doi deputati:” de óre-ce acéș'a va se dica atât'a, ca în archidieceș'a negresitu au a se alege de nou 90 deputati, și înca în fia-care cercu câte doi, pre cându în cele-late doua diecese „numai pentru numerulu, ce mai lipsesce (din 30.), se facu alegeri noué.”

Dupa noi o astfelu de interpretare a statutului org. aru fi falsa, necorecta și nebasata pre spiritulu legii. Pasagiulu adeca, care suna despre archidieceș'a, nu va se insemne atât'a, ca acum sa se aléga 60 deputati, ci insemna ca numai în casulu, cându aru fi espiratu mandatu de 3 ani aloru 30 deputati, de mai nainte, are se aléga archidieceș'a în fia-care cercu câte doi deputati. Mandatu a loru 30 deputati inse, care sunt pre trei ani dela 12 Octomvrie 1870, st. n. până la 12, Oct. 1873, înca n'au espiratu, și nici ca va espirá în aceste trei luni, în decursulu câror'a metropolitulu trebuie sa fia și alesu.

Cumca numai archidieceș'a alege acum 30 deputati ad hoc, iéa ceia-lalti 30, cu mandatu din 1870, nu sunt a se supune unei alegeri noué: se vede și de acolo, ca după acum citatulu §. alu statutului de sine se întielege, ca „déca mandatu deputatiloru pentru congresulu mai dinainte dejá alesi, înca n'a espiratu, numai pentru numerulu, ce mai lipsesce (prin mórtea intervenita, séu prin neverificare, séu prin depunerea mandatului) se facu alegeri noué.”

Acestu pasagiulu §-lui 155, contine a priatu o regula generala pentru tóte diecesele, prin urmare și pentru archidieceș'a, în întielesulu cărei'a membrii congresului alesi în anul 1870, nu sunt supusi unei alegeri noué, pentru ca mandatu loru de 3 ani înca n'au espiratu și va espirá numai la 12, Octomvrie 1873.

Dara și altcum, congresulu acéș'a negresitu

este „estra-ordinariu”, la care deputatii de mai nainte trebuie sa fie invitati spre a-si exercita dreptulu loru constitutionalu. Ori-ce congresu estra-ordinariu sa fie conchiamatu în 3 ani de zile, până cându adeca tiené mandatu loru, ei, că reprezentanti legali din deosebitele eparchie, nu pot fi eschisi dela siedițiile congresului acéș'a. Într'acéstu congresu estra-ordinariu, care este chiamatu a alege pre metropolitu, și într'altu congresu estra-ordinariu numai atât'a este deosebirea, ca archidieceșanii la alegerea metropolitului sunt reprezentati cu 60 deputati, întocmai că și cele-lalte doua diecese la olalta, de aceea archidieceșanii afara de locurile vacante mai trebuie sa aléga 30 deputati.

Și acésta dispusetiune a statutului 'și are ratiunea sea, despre care în numerulu viitoriu.

Cinco-mare, în diu'a de sântulu Petru și Pavelu 1873.

Motto: „Suum cuique.” lex. LIII.
23 — 1868.

Motto de susu se cuprinde investitu în articulu de lege dietale 53. § 23. din anulu 1868, pre care pentru importantia, ce jace în trelsulu în conesu și cu corespondinti'a nóstra de fatia 'lu reproducem înca odata:

„În comune și orasie locuite din partea individoru de confessiuni religioșarie diferite, care comune dau din cass'a domestica spre scopuri bisericiesci, séu în favórea ori-cărei scóle confessionali ajutorie, din ajutoriile aceștea fia-care confessiune religioșaria aflatória acolo e a se impartasi după proportiune dréptá.”

Legea acéș'a binefacatória este chiara și pórtá unu caracteru preceptivu, adeca ea are fára nici unu respectu a se introduce în valórea ei după espres'a voia a legislatorelui.

Cum se aplica acésta lege pre la noi în fundulu regescu servéșca de modelu urmatoriuu casu specialu:

Opidulu Cinco-mare este în cea mai mare parte locuitu, după sasi și de greco-orientali 300 de familii, cari au doi preoti romanesci de ritulu greco-orientalu, Orientalii cu greco-catolicii laolaltu cari pórtá în modu egalu cá adeverali suditi tóte greutáțile publice facu jumetatea populatiunei acéștui orasiu însemnatu pre multu laudatulu pamentu regescu, ori după dicál'a conlocitoriloru sasi „tiéa saséșca”, pentru care nomenclatura nepotrivita cu positivele legi noi nu-i învidiámu.

Biseric'a gr. or. în urm'a otaririi universitáției sasesci castigá din pamenturile comunali după multe și neobșitele stradiuntie portiune canonica constatatória firesce numai în livedii de fenu pre la margini de paduri și peréce „pre cându biseric'a cea gr. cat. până astadi nu are nici unu degetu de pamentu sub titulu portiune canonica.

Findu inse ca ambii preoti gr. orient. nu posedu case și gradini parochiali, după cum se cuvine după lege, reprezentanti'a bisericiei nóstre, a începutu din anulu 1867 încóce, a se plange și a se rogá de comun'a politica, cá aceea în interesulu bunei întielegeri și pre basea acelei impregiurári, ca preotii nostrii înca sunt functionari ai statului, cá și ai dloru, cari capeta din visteria statului pre anu 2282 fl. 48 xr. m. c. și din dotatiunea înfiintata din averea comuna a fundului regiu pre anu cu 1500 fl. m. c. o însemnata parte banala, posedu doue curti cu gradini mari și însemnata portiune canonica iéa segregate din averea imobila comunala, pre cându preotii nostrii afara de sarbed'a loru portiune canonica putienulu venitulu după stola, n'au nici o léfa în bani, și nici curte și grádina parochiala, sa segregadie locu de curte și grádina parochiala, dintr'unu pamentu comunalu în marime de 13½ jugere aflatoriu în orasiu lângá drumulu tierei și în rendu cu români, cáci alte pamenturi comun'a politica nu mai posedu spre a potea satisfacé dreptei nóstre pretensiuni.

Vediendu acésta reprezentanti'a politica în locu sa ne molcoméșca, cá și la bune și rele sa fimu români adeverali frati cu sasi, și au impetritu inim'a de cererea nóstra, și nerespectându-o, contra clarei dispositiuni legali positive a susu citatei legi, ne-au respinsu drépt'a nóstra pretensiune fára rezultatu favoritoriu, dicendu, ca nu ne dau noué nimic'a din gradin'a cailoru, pre carea, cá sa nu mai avemu ansa a le mai cere casa și curte parochiala, în anulu 1868 au cinsti'o din óra bisericiei evanghelice.

Contra acéștui actu de donatiune amu insinuatu

recursu și tergulu facutu s'a anolatu atâtu din partea incl. comitiatu câtu și a înalt. regiu guvernului transilvanu și s'a facutu indigitárele de lipsa spre a ne indestuli și drépt'a nóstra pretensiune, nr. guverniale 19787. și nr. comitiatului 339 ex 1868. În zadaru, ca reprezentanti'a politica opidana, nu s'a vediatu indemnata, a ne tinde mána de ajutoriu din pamentulu comunalu predísu în marime de 13 jugere și 800 □° de-si erá obligata după lege.

Din nou amu petitiunatu și resuscitatulu petitul petitiunei nóstre de mai înainte.

Vediendu acésta reprezentanti'a opidana au cugelatu la unu nou planu de traficarea grádinei cailoru în favorulu bisericiei loru în daun'a bisericeloru nóstre. — Și cum? Șa auditi ómeni buni, lucruri ne mai audite!

Biseric'a laterana a avutu mai demulta lângá biseric'a gr. cat. o grádintiua costisii numita „maieriste”, carea nu aducea nici unu venit, și din acestu motivu au parasit'o de voia buna posesorulu ei prefacendu-se în ulitia pre lângá biseric'a gr. cat., — unde crescu acum numai scaieti muscalesci și talp'a gâșci.

Vestit'a comisiune esmisa spre elaborarea planului de traficare, în frunte cu acéla vestitulu planitoriu alu mai vestitei mori de ventu pocite din Cinco-mare, și-au framentatu capulu în totu tipulu ca cum aru putea face, cá justu titulu „grádin'a cailoru” se vina întréga în mána bisericiei loru, și apoi cá totusi sa faca pre fatia legii susu citate destulu, și eata după multe svaturi scóșera treb'a la lumina: ca maieristea parasita de multa vreme, aflatória lângá biseric'a gr. cat. pre unu rosoru plinu de spini, fára nici unu pretiu, sa se pretiúșca câtu se pôte de susu pre calea judecatoréșca și apoi în pretiulu acéș'a potentiatu sa ne o dea ambeloru bisericiei de „portiune canonica” și apoi pentru biseric'a ev. și preotulu ei celui bine dotatu, se scóția din grádin'a cailoru, a cărui pamentu înca se va pretiú câtu se pôte de josu, pre basea art. de lege 53. § 23 ex 1868, de trei ori câtu face pretiulu pustiitei maieristi. — Fórte buna socotéla!

Contra acéștei speculatiuni fára de sociu sub firme fatiarnice, amu insinuatu recursu la on. oficiolatu, care, respingendu-ne recursulu ne-au îndreptatu sa ne tienem de tergulu, care se va face. Și contra acéștei otariri amu recuratulu la a trei'a instantia dovedindu, cumca nici după sântele canóne bisericiesci nu este iertatu împreunare cu biseric'a gr. cat. afara ca pamentulu numitu „maieristea” n'are pretiu, și nu pôte servi de curte și grádina paroch. gr. or.

Acestu recursu prezentatu sub nr. 2750—1872. 'lu asternú on. oficiolatu deadreptulu la înalt. ministeriu de interne și nu la inclitul comitiatu unde au fostu adresatu recursulu nostru, ca pre la comitiatu li se va impute bránz'a cá mai înainte.

Fára de a se luá respectu la recursele nóstre și la protestulu nostru și alu bisericiei greco-cath. reprezentanti'a opidana au esoperatu o comisiune estimatória din Seghisiór'a, carea fára scóșrea nóstra, au facutu unu instrumentu de pretiúire ne mai auditu: au pretiúitu pustiit'a maieriste în marime de 800 □° aflatória în giurulu bisericiei unite plina de scaieti, cu 800 florini v. a.

Horibile auditu! Și din gradin'a cailoru 8,533½ □° ori 5 jugeri și 533½ □° la olalta numai cu 800 fl. v. a. pamentulu celu mai bunu în orasiu. — Lucru mai oribile nu se pôte întemplá, ceea-ce prin o comisiune nepartinitória se pôte dovedi, ca pretiúirea de fatia este unu monstru după parereá nóstra și a buna séma cu scopu de a îmbunatatí numai pre biseric'a laterana. — Ast'a este egalitate.

Dupa tenórea schimbului facutu de reprezentanti'a opidana, s'au datu odata bisericiei evanghelice séu preotulu ei 5 jugere 533½ □° și apoi înca de doue ori atât'a adeca 10 jugere 1066½ □° la olalta 15 jugere 1599½ □° cá equivalentu pentru o jumetate de jugeru asiá încátu nu numai gradin'a întréga a cailoru de 13 jugere și 800 □°, s'a absorbitu, ci înca conformu schimbului facutu 3 jugere nu se ajungu, pre cari li voru platí bis. ev. abuna séma din lad'a opidana înca cu 450 fl. v. a. cáci pamentulu comunalu nu esista.

Astfelu se aplica în fundulu regiu de conlocitorii nostrii sasi legea préceptiva, care dice, ca din ajutoriile comunali „fia-care confessiune religioșaria aflatória acolo e a se impartasi după proportiune dréptá.”

Léa Cincánii sasi cum au scóbitu drépt'a proportiune, ca ei dau bisericiei loru 16 jugere fára ½ □° și noua ambeloru bisericiei fára ajuto-

